

سبقت‌گامی

اُستادانه

همانند یک اُستاد یاد بگیرید!

خلاصه‌ی کتاب اندیشه اسلامی ۱ - جدید - دکتر ابولحسن غفاری

فهرست مطالب

- فصل اول: آسیب‌های انسان و جهان معاصر ۶
- جهان معاصر: ۶
- معنویت: ۶
- بحران اخلاقی: ۶
- بحران معرفتی: ۶
- بحران روانی: ۷
- فصل دوم: ایمان دینی، انسان و جهان معاصر ۸
- معنای ایمان: ۸
- متعلقات ایمان: ۸
- ایمان و معنویت: ۸
- نیاز انسان معاصر به دین و اخلاق: ۸
- راه حل دین برای بحران اخلاقی: ۹

- ۹..... راه حل دین برای بحران معرفتی:
- ۹..... راه حل دین برای بحران روانی:
- ۱۰..... درس سوم: خداشناسی عقلی.....
- ۱۰..... برهین عقلی اثبات خدا:
- ۱۰..... برهان نظم:
- ۱۱..... برهان حرکت:
- ۱۲..... درس چهارم: خدایابی فطری.....
- ۱۲..... چیستی فطرت:
- ۱۲..... تفاوت فطرت و غریزه:
- ۱۲..... ابعاد فطرت:
- ۱۲..... دیگر ویژگی‌ها و اوصاف صفت:
- ۱۳..... دین و فطرت:
- ۱۳..... فطرت و هدایت عمومی موجودات:
- ۱۳..... فطرت و خداخواهی:
- ۱۴..... درس پنجم: صفات خدا.....
- ۱۴..... اقسام صفات خدا:
- ۱۴..... علم خدا:
- ۱۴..... اثبات علم خداوند:
- ۱۴..... قلمرو و حدود علم خداوند:
- ۱۴..... مراتب علم خداوند:
- ۱۵..... قدرت خدا:
- ۱۵..... دلایل قدرت خداوند:
- ۱۵..... عمومیت و گستره‌ی قدرت خداوند:
- ۱۵..... حیات:

- ۱۵..... اثبات حیات:
- ۱۵..... عدل خداوند:
- ۱۶..... تعریف عدل:
- ۱۶..... حکمت خداوند:
- ۱۶..... حکمت و مسئله‌ی شرور:
- ۱۷..... درس ششم: قضا و قدر:
- ۱۷..... چیستی قضا:
- ۱۷..... چیستی قدر:
- ۱۷..... تفاوت قضا و قدر:
- ۱۷..... اقسام قضا و قدر:
- ۱۷..... مراتب قدر تکوینی:
- ۱۸..... بررسی و تحلیل دوشبیه:
- ۱۹..... درس هفتم: اختیار و سرنوشت انسان:
- ۱۹..... چیستی اختیار:
- ۱۹..... چیستی جبر:
- ۱۹..... دلایل اختیار:
- ۱۹..... اختیار و ایمان در قرآن:
- ۱۹..... اختیار عالی‌ترین مرحله‌ی حیات معقول انسان:
- ۲۰..... بررسی و تحلیل یک شبیه:
- ۲۱..... درس هشتم: معاد و معنابخشی به زندگی:
- ۲۱..... نقش و اهمیت معاد در معنای زندگی:
- ۲۱..... احساس پوچی و بی‌معنایی در زندگی:
- ۲۱..... در جست‌وجوی معنای زندگی:
- ۲۲..... راه‌ها:

- ۲۲..... معنای زندگی از نظر اسلام:.....
- ۲۳..... درس نهم: ضرورت و دلایل معاد.....
- ۲۳..... اهمیت معاد در ادیان و ملل:.....
- ۲۳..... چیستی معاد:.....
- ۲۳..... امکان و ضرورت معاد:.....
- ۲۴..... دلایل عقلی بر ضرورت معاد:.....
- ۲۵..... درس دهم: مرگ.....
- ۲۵..... چیستی و معنای مرگ و زندگی:.....
- ۲۵..... ادله‌ی تجرد نفس:.....
- ۲۶..... چیستی حقیقت مرگ:.....
- ۲۷..... درس یازدهم: برزخ و احوال انسان در عالم برزخ.....
- ۲۷..... برزخ در لغت و اصطلاح:.....
- ۲۷..... دلایل عالم برزخ:.....
- ۲۷..... تناسخ:.....
- ۲۷..... زندگی در برزخ:.....
- ۲۹..... درس دوازدهم: قیامت و رستاخیز.....
- ۲۹..... چیستی قیامت:.....
- ۲۹..... عمومیت معاد:.....
- ۲۹..... پرسش از نعمت‌ها در قیامت:.....
- ۳۰..... معاد جسمانی و روحانی:.....
- ۳۰..... دلایل معاد جسمانی:.....
- ۳۰..... معاد روحانی:.....
- ۳۱..... درس سیزدهم: بهشت و بهشتیان.....
- ۳۱..... بهشت:.....

- ۳۱ مراتب و درجات بهشت:
- ۳۱ اوصاف بهشت و بهشتیان:
- ۳۱ لذت‌های بهشتی:
- ۳۱ خلود و بهشت:
- ۳۲ علل و اسباب ورود به بهشت:
- ۳۳ درس چهاردهم: جهنم و جهنمیان
- ۳۳ علل و اسباب جهنمی شدن:
- ۳۳ چیستی خلود:
- ۳۳ دلایل مخالفان خلود در عذاب:
- ۳۳ تجسم اعمال، بازتاب عمل انسان در زندگی دنیا:

اُستادانه - همانند یک اُستاد یاد بگیرید

فصل اول: آسیب‌های انسان و جهان معاصر

جهان معاصر:

مقصود از مفهوم معاصر در عنوان، نسبتی است که انسان امروزی با زمان، تاریخ و فرهنگ قرون ۲۰ و ۲۱ دارد. بسیاری از متفکران، تاریخ علم را به سه قسم تقسیم می‌کنند: قدیم یا یونان باستان، دوره‌ی قرون وسطا، دوره‌ی جدید. تفاوت اساسی این سه دوره این است که دوره‌ی یونان و یونان‌مآبی، دوره‌ی توجه به به عنصر اسطوره و جهان‌شناسی است. قرون وسطا دوره‌ی تقدم و ترجیح ایمان بر عقل و خدامحوری است و دوره‌ی جدید، دوره‌ی اصالت انسان و عقل خودبنیاد و مستقل از دین و دوره‌ی تحویل و کاهش مابعدالطبیعه به علوم تجربی است. وجه اشتراک همه‌ی آنها نسبت آگاهانه‌ی انسان با آن دوره‌ها است.

معنویت:

در لغت در مقابل مادیت و نیز به حالت نفس و باطن انسان گفته می‌شود. همچنین در برخی کتب به معنای حقیقی، راست، اصلی، ذاتی، باطنی و روحانی نیز آمده است. در اصطلاح معارف دینی معنویت با تعابیر گوناگونی مانند روحانیت، قداست و پاکی معرفی شده است. می‌توان گفت معنای جامع معنویت حالتی است که انسان در آن احساس بندگی و تقرب به خدا می‌کند. گستره‌ی حیات طیبه شامل زندگی دنیوی و اخروی و فردی و اجتماعی همه‌ی انسان‌ها است و تنها شرط رسیدن به این حیات این است که انسان همواره در سایه‌ی یاد خدا زندگی کند.

بحران اخلاقی:

انسان معاصر با بحران اخلاقی فراوانی روبه‌رو است. از عوامل مهمی که در پدید آمدن چنین شرایطی نقش اساسی دارد نظریه‌ها و تئوری‌های اخلاقی است که زیرساخت و مبانی لازم را برای توجیه رفتارهای غیر اخلاقی فراهم می‌کند برای مثال نظریه‌ی اصالت فایده که معیار اخلاقی و درست یا غلط بودن عمل را تنها در فایده‌ی آن می‌بیند. دیگر نظریه‌ها نیز عمدتاً در جهت تامین سود دنیوی شکل گرفته‌اند و وجه اشتراک آنها این است.

بحران معرفتی:

پس از رنسانس دو جریان افراطی در معرفت‌شناسی غرب پدید آمد: اصالت حس، اصالت عقل. جریان حس‌گرایی بیشتر در انگلستان و ایالات متحده آمریکا متداول شد که از دلایل اقبال به آن رشد تجارت و صنعت است. به دلیل پیشرفت‌های علمی روز افزون، این جریان تنها ابزار شناخت را حس و تجربه می‌دانست. پیشینه‌ی جریان اصالت عقل به افلاطون و ارسطو برمی‌گردد. براساس عقل‌گرایی، عقل مهمترین ابزار معرفت و شناخت است و فیلسوفان در تعریف انسان او را حیوان ناطق یعنی متفکر و عاقل می‌خوانند. عقل در عرصه‌ی معرفت نه تنها برتر از حس است بلکه خطای حس را نیز تصحیح می‌کند؛ بنابراین خطای حواس حس و تجربه

را از اعتبار می‌اندازد و عقل را به جای آن می‌نشانند. وجه مشترک این دو جریان افراط در حدود دخالت عقل و حس و تجربه در متعلقات و موضوعات است چراکه هیچ کدام ارزشی به معارف دینی و وحیانی نمی‌نهند. براساس معرفت‌شناسی اسلامی، عقل و حس و وحی ابزار معرفت اند که با یکدیگر تعارضی ندارند.

بحران روانی:

بحران روانی یعنی انسان از هویت واقع خود فاصله گرفته و نقش و جایگاه خود در زندگی و نظام اجتماعی را در ابهام ببیند. در نظام اومانیستی که مبتنی بر اصالت انسان و نادیده گرفتن علایق فطری انسان است، احساس استقلال و خودکفایی مبتنی بر عقل ابزاری انسان را در ورطه‌ی فراموشی قرار می‌دهد. شایع‌ترین چهره‌ی بحران روانی است. اومانیسم از این حقیقت غافل بوده که همه‌ی نیازهای انسان جسمی و بدنی نیست بلکه تامین نیازهای روحی و روانی و احساس آرامش نیز اهمیت زیادی دارد. احساس ترس و وحشت، خودکشی، خودآزاری، دیگرآزاری احساس پوچی و بی‌هویتی و ... از جمله گرفتاری‌های روحی و روانی است به همین علت نام این عصر را عصر اضطراب نهاده اند.

همانند یک اُستاد یاد بگیرید

فصل دوم: ایمان دینی، انسان و جهان معاصر

معنای ایمان:

ایمان از اساسی‌ترین مفاهیم در ادیان الهی است و دینی وجود ندارد که فاقد ایمان باشد. معانی ایمان: ایمان در لغت از ماده‌ی امن به معنی قرار، اعتماد قلبی، تصدیق و اعتماد است. ایمان در اصطلاح با معانی گوناگونی تعریف شده است: عمل قلب و کار دل که اقرار و اعتراف به زبان ضرورت ندارد _ اقرار و اعتراف زبانی یعنی گفتن شهادتین و تصدیق قلبی ضرورت ندارد.

متعلقات ایمان:

مهم‌ترین متعلقات ایمان:

- ۱_ ایمان به خدا و اسما و صفات او
- ۲_ ایمان به رسالت انبیا که از طرف خداوند برای هدایت انسان‌ها مبعوث شده اند.
- ۳_ ایمان به کتاب‌های آسمانی
- ۴_ ایمان به عالم غیب؛ عالمی که برخلاف عالم شهادت با حواس ظاهری و مادی قابل ادراک نیست بلکه با عقل و وحی و شهود باید آن را ادراک کرد.
- ۵_ ایمان به معاد و رستاخیز
- ۶_ ایمان به امامت امامان به عنوان جانشین پیامبران که از طرف خدا و رسول خدا انتخاب شده اند.

ایمان و معنویت:

معنویت حاصل ایمان و نوعی دلبستگی به خداوند است. اسلام ایمان و معنویت را معرفی می‌کند که ریشه در فطرت انسان دارد. ویژگی‌های اساسی معنویت اسلام:

- ۱_ دعوت انسان به سوی خدا
- ۲_ ایمان و معنویت برخاسته از اعتقاد به عالم غیب
- ۳_ هدف‌دای و غایت‌مندی آفرینش
- ۴_ ایمان و معنویت مبتنی بر راهنما

نیاز انسان معاصر به دین و اخلاق:

دین زیرساخت‌های نظری، اعتقادی و عملی اخلاق را فراهم می‌کند و بر انجام اعمال و پایبندی بر احکام توجه دارد. مقصود از اخلاق و امور اخلاقی مجموعه‌ی دستورالعمل‌ها، ارزش‌ها و بایده‌و نبایدهای دینی و وحیانی است که در اصطلاح علم اخلاق به آن فضایل و رذایل اخلاقی گفته می‌شود.

راه حل دین برای بحران اخلاقی:

برخی نکات مهم در رهایی از بحران‌های اخلاقی:

۱- سازندگی روح و جهاد با نفس

۲- دعا عامل ارتباط با معبود

راه حل دین برای بحران معرفتی:

آنچه از روایات اسلامی استفاده می‌شود این است که اولاً قرآن بر اصل این واقعیت که واقعیتی وجود دارد تأکید دارد؛ از طرف دیگر قرآن ابزار معرفت را منحصر در تجربه نمی‌داند بلکه وحی و عقل را از مهمترین منابع معرفت معرفی می‌کند. در قرآن عالم به دو عالم غیب و شهادت تقسیم شده است و شناخت آدمی نیز به دو بخش شناخت غیب و شهادت تقسیم می‌شود و این دو بخش همسان نیستند بلکه عالم شهادت فرع بر عالم غیب است. معرفت حسی متعلق به عالم شهادت است و معرفت عقلی متعلق به عالم غیب است.

راه حل دین برای بحران روانی:

یکی از شاخصه‌های انسان‌شناختی دنیای معاصر شناخت نادرست و عطف توجه به بعد مادی انسان است. یکی از آثار نبود معنویت گرفتاری انسان معاصر در بحران‌های روانی است که از مهم‌ترین نمودهای بحران روانی نهیلیسم به معنای پوچ‌گرایی است. تظاهر بیرونی پوچ‌گرایی خود را در قالب خودکشی، دیگرآزاری، ابتذال در نوع پوشش و سبک زندگی، شیطان پرستی، اضطراب و افسردگی نمایان می‌کند. برای حل چنین بحران‌هایی باید به سراغ آموزه‌های معنوی و اخلاقی رفت. همه‌ی آموزه‌های دینی از عقاید گرفته تا دستورات اخلاقی، احکامی چون نماز، روزه، خمس، زکات صدقه در راستای بندگی و ... دارد که باعث شادابی روح انسان می‌شود و گویای این حقیقت است که کسی به حال خود رها نشده و خدا از بندگانش غافل نیست. در این صورت چند امر آشکار می‌شود:

۱- گرفتاری و دشواری در زندگی برای همه وجود دارد و در نتیجه پیشرفت و ترقی با سختی و مشکل همراه است و انسان موفق کسی است که با توکل بر خدا و صبر مسیر زندگی را ادامه می‌دهد.

۲- گاهی رنج‌ها عامل رشد انسان است.

۳- گاهی رنج‌ها وسیله‌ی امتحان است.

۴- گاهی گرفتاری انسان نتیجه‌ی عملکرد او در همین دنیاست.

پس می‌توان گفت که برای حل مشکلات روحی و روانی، انسان باید به سراغ دین برود و از ظرفیت‌های دین بهره بگیرد؛ از این رو یکی از مهم‌ترین مسائل برای انسان امروزی جست‌وجو در مسیر راه‌های ارتباط با خدا است.

درس سوم: خدائشناسی عقلی

براهین عقلی اثبات خدا:

الف) برهان امکان و وجوب:

راه‌های خدائشناسی به دو دسته تقسیم می‌شود:

الف) برهان‌هایی که در آن از طریق استدلال منطقی و مقدمات به وجود خدا استدلال می‌شود مانند برهان امکان و وجوب، حدوث، نظم، احتمالات و غیره. این برهان‌ها را باید در کتاب‌های خدائشناسی جست‌وجو کرد.

ب) راه دل و فطرت: در این طریق استدلال و برهان عقلی و فلسفی برای اثبات وجود خدا به کار نمی‌رود؛ بلکه این راه نوعی شهود و احساس حضور پروردگار است.

برهان امکان و وجوب در بیشتر آثار حکما و متکلمان مسلمان و غیر مسلمان آمده است. اساس این برهان بر مفهوم امکان استوار است.

نسبت بین مفاهیم دارای سه حالت است: حمل و نسبت محمول به موضوع ضروری و حتمی است (وجوب)، نسبت بین موضوع و محمول امتناعی است یعنی حمل محمول بر موضوع نشدنی است (ممتنع)، نسبت بین موضوع و محمول به گونه ای است که اثبات یا سلب محمول از موضوع اشکالی ندارد؛ نسبت هم می‌تواند برقرار باشد و هم نباشد (ممکن).

واجب‌الوجود هستی و وجودی است که وجودش ضروری است و عدم برای او تصور نمی‌شود. ممکن آن است که نسبت او به وجود و عدم یکسان است؛ نه ضرورت وجود دارد نه ضرورت عدم. هر ممکن‌الوجودی برای موجود یا معدود شدن نیازمند علت بیرونی است و این سخن از بدیهیات عقلی است؛ بنابراین تمام اشیا و ماهیات ممکن هستند و علتی خارج از خود آنها، آنها را پدید آورده است. آن علت نیز خودش نمی‌تواند ممکن باشد چراکه ممکن نسبت به عدم و وجود احالت تساوی دارد؛ بنابراین آن علت خود مستقل و قائم به ذات یعنی واجب‌الوجود است.

برهان نظم:

نظم هماهنگی و ارتباط درست بین عناصر یک مجموعه است. در مجموعه‌ی منظم دو نکته وجود دارد: اجزای مجموعه‌ی منظم به دنبال برآوردن هدف و غرضی هستند، مقصود از نظم در اینجا نظم تکوینی است نه مصنوعی. نظم در تمام پدیده‌ها و لحظه‌های زندگی وجود دارد و این نظم قابل انکار نیست؛ از طرفی وجود نظم از وجود ناظمی خیر می‌دهد که این نظم را ایجاد کرده است. عقل در سایه‌ی آگاهی و محاسبه مفهوم نظم را ملاحظه می‌کند؛ لذا همچنان که در برهان امکان و وجوب به این نتیجه رسیدیم که هر ممکنی علتی

